

ביאורים

ה' יצר בעולם מערכת כללים רוחנית בעלת מבנה מסודר. כמו בעולם הטבע, יש דברים שמועילים לאדם ויש שמזיקים לו, על פי מידת ההתאמה שלהם לגוף שלו. לגוף האדם צרכים מיוחדים ורגישויות מגוונות, ולכן הוא לא יכול להימצא בכל מזג אוויר, ולאכול מכל הבא ליד. אם הגוף נחשף לדבר שפוגע בו - נגרם לו נזק באופן טבעי. כל עוד הוא לא יקבל טיפול או תרופה ממוקדת כדי להתגבר על הבעיה, הוא לא יוכל להבריא. גם אם האדם יתחרט על מעשיו ויצטער על כך שהוא פגע בגופו, המצב לא ישתנה, כל עוד הוא יושב ללא מעש. על פי אותם כללים בעולם הרוח, לא אמורה להיות שום משמעות לתשובה ללא עשייה. הצער והחרטה אמנם מעידים שהרצון של האדם הוא טוב וטהור, אבל הם לא היו מסוגלים לחולל איזשהו שינוי במערכת שנפגעה מהחטא. התשובה היא חידוש שלא מובן על פי 'הכללים הרגילים', אלא חסד מאת ה'. כוח הפעולה של התשובה לתקן את הפגמים שהאדם יצר, נובע משתי מידות של ה':

1. יושר - החוקים הרוחניים רק מגדירים את הגבולות בין טוב לרע, ומגיבים בהתאם. כשהאדם הפר את החוקים ונהג בדרך לא טובה, הם גורמים לו באופן טבעי לנזק רוחני ולפגם, ולכן מבחינתו אין לתשובה שום ערך. אבל מי שיצר את החוקים, לא כפוף אליהם. ה' יכול לסייע לאדם ש'חצה את הגבולות', לחזור לתוכם. ה' רוצה שהאדם ינהג באורח חיים ישר ומתוקן, ולכן הוא עוזר לו להתיישר בכל מצב.

2. טוב - החוקים הרוחניים הם נוקשים. יש קוד התנהגות קבוע וחד-משמעי, ואין מקום לפשרות והתנצלות. אבל ה', שיצר את החוקים, יכול להתגמש. הוא לא השליך את האדם לתוך מערכת של כללים תובעניים, שקרוב לוודאי שלא יוכל לעמוד בכל דרישותיה, וממתין לראות מה יקרה. ה' חפץ בטוב האדם, ולכן הוא מתערב באופן פעיל ותומך בו, כדי שיישמר ולא יינזק.

הרחבות

• ההבדל בין החכמה, הנבואה והתורה ביחס לחוטא

חוטא מֵהַרְשָׁא, המהרש"א, כתב שלא נראה שישנה מחלוקת בין החכמה, הנבואה והתורה, אלא כל אחת מציגה עונש על סוג אחר של חטא: "ואמר כי החכמה תתן עונש למזיד שיתכפר ביסורין והיינו חטאים תרדף רעה כמו שכתוב ובאו עליך כל הקללות האלה ורדפוך וגו' וזה שאמר הכתוב ביום רעה ראה דהיינו ביום רעה שיבואו עליך יסורין ראה תשובה והנבואה תתן עונש לפושע ומורד שהמיתה ממרקת כמ"ש הנפש החוטאת היא תמות והתורה תתן עונש לשוגג שהוא הקרבן והקב"ה במדת חסדו אמר יעשה תשובה ויתודה כו' דאין לך דבר שעומד בפני התשובה וז"ש טוב וישר ה' וגו' שהוא יורה חטאים בדרך בלא עונש ומיתה רק בתשובה שלימה" [חידושי אגדות ליומא לו:].

• מציאותה של התשובה מעל ההיגיון

שְׂמֵצַד הַשְּׂכָל אין ראוי שיהיה לחוטא תשובה. רבי חיים מטשרנוביץ, בספרו "סידורו של שבת", כתב על דברי המדרש הללו: "שאם האדם חטא לפניו ועבר על רצונו וודאי שהי' שורת הדין נותן שלא יקבל בתשובה... הנך רואה בעיניך כי החכמה האנושית והמדריגה הנבואית לא גורו בחוטא שום תיקון כלל... כי באמת התשובה אין לה מקום לפי שורת הדין והשכל... אבל הוא על דרך חסד הגדול וגודל החנינה והחמלה ונדבה הנמשך מאת בורא כל עולמים ברוך הוא וברוך שמו שיקבלנו בתשובה על כי חפץ חסד הוא ולא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה ותגדל חסדו עם האדם לפתוח לו שערי תשובה כרחמיו וכרוב חסדיו להנשותו לתחיה" [חלק ב, דרוש ג, פרק א].

שאלות לדין

- מהו החידוש הגדול שיש בתשובה? מדוע זה "נפלא בעינינו"?
- אם התורה אומרת דבר מסוים בנוגע לתשובה והקב"ה אומר דבר אחר, אז היכן כתובה ההדרכה של הקב"ה לתשובה?

וּבְמִדְרָשׁ (ולקוי"ש תהלים, רמז תשב): שְׂאֵלוֹ לַחֲכָמָה: חוֹטֵא מִה עֲנִשׁוֹ? אָמְרָה: "חֲטָאִים תִּרְדָּף רָעָה" (משלי יג, כא), שְׂאֵלוֹ לְנְבוּאָה: חוֹטֵא מִה עֲנִשׁוֹ? אָמְרָה: "הַנֶּפֶשׁ הַחַטָּאת הִיא תִּמְוֹת" (יחזקאל יח, ד), שְׂאֵלוֹ לַתּוֹרָה: חוֹטֵא מִה עֲנִשׁוֹ? אָמְרָה: יָבִיא אֲשֶׁם וַיִּתְּפֹר, שְׂאֵלוֹ לַהֲקַדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: חוֹטֵא מִה עֲנִשׁוֹ? אָמַר: יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וַיִּתְּפֹר, הֲדָא הוּא דְכָתִיב: "טוֹב וַיִּשֶׁר ה' עַל כֵּן יוֹרֵה חֲטָאִים בְּדִרְךָ" (תהלים כה, ח). לָמָּה הוּא טוֹב? בְּשִׁבִילֵי שֶׁהוּא יִשֶׁר, וְלָמָּה הוּא יִשֶׁר? בְּשִׁבִיל שֶׁהוּא טוֹב, עַד כָּאן.

בְּמִדְרָשׁ הִזָּה בָּא לְבַאֵר, פִּי אִם שֶׁהֶאֱמַתְּ הוּא שְׂמֵצַד הַשְּׂכָלֵי אֵין רָאוּי שְׂיִהְיֶה לַחוֹטֵא תְּשׁוּבָה, מְכַל מְקוֹם יֵשׁ לְאֲדָם תְּשׁוּבָה, וְאָף פִּי נִפְלְאָת הִיא בְּעֵינֵינוּ. וְזֶה שֶׁאָמַר: "טוֹב וַיִּשֶׁר ה' עַל כֵּן יוֹרֵה חֲטָאִים בְּדִרְךָ", וְרָצָה לומר שֶׁה' יִתְּבַרֵךְ הוּא מוֹרֶה לַחוֹטֵא הֲדָרָךְ הַיִּשֶׁר שֶׁה' יִתְּבַרֵךְ הוּא הַיִּשֶׁר, וּמֵאַחַר שֶׁהוּא הַיִּשֶׁר - הוּא גַם כֵּן מוֹרֶה הֲדָרָךְ הַיִּשֶׁר לְאֲדָם, וְעוֹד פִּי מִפְּנֵי פִי הֲרַעָה מוֹכֵן לְרִשְׁעִים בְּסוֹף וְהוּא יִתְּבַרֵךְ טוֹב וְהַטוֹב רוֹצֵה בְּטוֹב וְלֹא בְּרַע שְׂיִהְיֶה לְרִשָּׁע, וְלִפְיָךְ מֵצַד ב' בְּחֵינֹתֵי מֵה שֶׁהוּא יִתְּבַרֵךְ טוֹב וַיִּשֶׁר, רָאוּי שֶׁה' יִתְּבַרֵךְ מוֹרֶה לַחוֹטָאִים שֶׁהֵם הוֹלְכִים בְּדִרְךָ מְעַקֵּם, מוֹרֶה לָהֶם אֶל דִּרְךָ הַיִּשֶׁר וְלִהְיוֹת אוֹתָם מִן הַרַעָה אֲשֶׁר מוֹכֵן לְרִשְׁעִים.

התשובה ראויה מה'

בְּשִׁבִיל - בגלל. **שְׂמֵצַד הַשְּׂכָל** - לא ניתן לתקן את המעשים הרעים שכבר נעשו. **ב' בְּחֵינֹת** - כשהאדם חטא הוא גם נטה מהדרך הישרה וגם סופו להיענש והקב"ה מורה לאדם את היכולת לשוב ולתקן את שני הדברים.

